

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

Дипломна робота
магістра

з теми

**МОВА ЯК НАЦІЄТВОРЧИЙ ЧИННИК В ОСМИСЛЕННІ ІВАНА
ФРАНКА**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи Укр1–М18
спеціальності
014 Середня освіта (Українська мова і
література)

Сова Ірина Ігорівна

Керівник: Шеремета Н.П., кандидат
філологічних наук, доцент

Рецензент: Марчишина А.А., доктор
філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІВАН ФРАНКО У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО- КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ к. ХІХ – п. ХХ ст.	7
1.1. Лінгвістична свідомість фундаторів української мови як гарант життєвості національно наповненого мовосвіту	7
1.2. Феномен Івана Франка у процесі національної самоідентифікації України кінця ХІХ – початку ХХ ст.....	21
1.3. Соборність української нації та держави в усвідомленні Івана Франка	29
Висновки до 1 розділу	38
РОЗДІЛ II. МОВНА СКЛАДОВА В КОНЦЕПЦІЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ ІВАНА ФРАНКА	39
2.1. Мовна ситуація в літературно-писемній сфері України	39
кінця ХІХ – початку ХХ ст.....	39
2.2. Проблеми мовної категоризації світу у наукових поглядах.....	51
Івана Франка	51
2.3. Шлях Каменяра на ниві кодифікації української мови.....	71
Висновки до 2 розділу	79
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Мова – модель національної самоідентифікації в історичному часі, що відображає стан генетичної інформації суспільства. У ХХ сторіччі розуміння мови вийшло за межі суто лінгвістичних змагань (філософські концепції та ідеї Гайдеггера, Ліотара, Дерріди, Рікера, Крістевої). Але найважливіша функція мови – націєтворча. З цієї причини в ієрархії атрибутів нації мова посідає домінантне місце.

90-ті роки ХІХ ст. – перші два десятиліття ХХ ст. виявились багатими на знаменні події. Вони сприяли розвитку і зміцненню соціального престижу української мови. Це роки від утвердження реформованого в 1893 р. Наукового товариства імені Т.Шевченка у Львові до видання першого офіційного українського правопису 1918 р., що становлять окремий дуже бурхливий і разом з тим дуже плідний період в історії нашої мови. Вони неповторні ще й у тому відношенні, що їх наповнювала творчість корифея українського діяча – Івана Франка. Франка, який не став лауреатом Нобелівської премії, можливо, лише через те, що його велич не була показана в той час, коли він ще жив. Але сьогодні доля дає нам шанс явити світові багатогранний його геній в усьому його розмаїтті і глибині. Не можна поскаржитись на брак Франкових праць з різних галузей. Але, на жаль, відомі вони здебільшого вузькому колу фахівців. Глибини франківської криниці допоміг усвідомити і симпозіум ЮНЕСКО 1986 року, що пройшов у Львові. Повні матеріали симпозіуму з'явилися через п'ять років після того, як він відбувся, у збірнику під назвою «Іван Франко і світова культура» [27].

Багатогранну і всеосяжну як у художній творчості, так і в наукових студіях постать Івана Франка ґрунтовно вивчали немало українських лінгвістів (З. Франко, Т. Панько, І. Ковалик, Л. Полюга, Є. Регушевський, О. Сербенська, С. Єрмоленко, Я. Закревська, Т. Космеда, І. Галенко, В. Винницький, М. Лесюк та ін.), намагаючись зробити спроби концептуальних узагальнень у вигляді монографій або досліджуючи окремі мовні явища в художніх текстах письменника. Мовознавці аналізували

діалектологічні погляди Франка, розглядали питання загального мовознавства в його науковій спадщині, з'ясовували проблему «язичія» в художніх текстах письменника, визначали фонетичні особливості Франкових творів, простежували антропоніміку його поезії та багато інших аспектів були у полі зору дослідників, тому сказати щось абсолютно нове про мовну особистість та мовотворчість Івана Яковича непросто.

Однак мовний світ І. Франка у контексті сучасної самоідентифікації української нації та держави заслуговує ширшої популяризації, і повнішого відображення в сучасній лінгвістиці, що і зумовило вибір теми нашого магістерського дослідження.

Актуальність теми магістерської роботи визначається спрямованістю сучасних соціолінгвістичних досліджень на розгляд мовної особистості письменника в аспекті впливу на формування мовної свідомості народу та висококультурної національно-мовної самосвідомості кожної особистості.

Актуальним залишається аналіз мовотворчого феномену Івана Франка на тлі політичних подій, які відбувалися у Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть, задля уточнення фактів з історії української літературної мови, що сприятиме утвердженню її сучасного державного статусу.

Об'єктом дослідження обрано мовознавчі, літературно-критичні та художні твори Івана Франка в контексті його громадсько-культурної діяльності.

Предмет аналізу: мовотворча особистість Івана Франка, репрезентована науковою та художньою практикою письменника на тлі політичних та мовних дискусій щодо майбутнього устрою в Україні та усталення норм єдиної української літературної мови.

Метою магістерської роботи є аналіз продукування мови як стратегічного чинника національної безпеки і як непохитного духового кордону нації Іваном Франком – творцем і символом модерної культури України.

Для реалізації даної мети необхідно було виконати **завдання:**

1. Виявити і простудіювати наукові, науково-популярні та публіцистичні праці, в яких в яких виявляється феномен Івана Франка у контексті громадсько-політичного життя Галичини кінця XIX – початку XX ст.
2. Простежити еволюцію наукових уявлень Івана Франка про розуміння мови як духової зброї та основи всіх видів людської діяльності.
3. З'ясувати основні мовознавчі аспекти Івана Франка та дослідити його роль у витворенні норм загальноукраїнської літературної мови.
4. Шляхом суцільної вибірки дібрати фактичний матеріал для дослідження мовотворчості Івана Франка.
5. Здійснити аналіз мовностилістичної системи поета.

Методологічною основою дослідження є найважливіші філософські положення загального мовознавства про взаємозв'язок мови, мислення і реальної навколишньої дійсності, сучасні наукові положення про мовну картину світу загалом і про зв'язок мови письменника з його психічним складом.

У роботі застосовувалися описовий, синхронний аналіз (для вивчення пам'яток мови й мовознавства одного історичного періоду), порівняльно-історичний (з метою зіставлення норм різних етапів розвитку мови) методи дослідження.

Практичне значення роботи. Результати дослідження дають додаткові відомості про значення Івана Франка для творення норм загальноукраїнської літературної мови на межі XIX – XX століть та актуальність багатьох тверджень науковця для сучасної соборної України.

Запропонований матеріал може бути використаний при читанні історико-мовних спецкурсів і спецсеминарів у вищих навчальних закладах та коледжах, фундаментального курсу історії літературної мови, а також може слугувати базою для подальшого дослідження історії української літературної мови, знаходити використання у курсах діалектології, сучасної української літературної мови та в дослідницьких працях з відповідних галузей науки.

Апробація результатів дослідження. Основні результати магістерської роботи викладено у доповідях на таких наукових конференціях:

1) Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих учених «Антропоцентрична скерованість сучасної наукової лінгвістичної парадигми» (м. Миколаїв, 17 квітня 2019 р.) (доповідь на тему: «Концепція функціонування рідної мови в соціумі у працях Івана Франка»);

2) Звітна наукова конференція студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2018-2019 навчальному році (м. Кам'янець-Подільський, 24-25 квітня 2019 р.) (доповідь на тему: «Філософсько-лінгвістичні засади Івана Франка»).

Роботу також обговорено на засіданні кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка (19 листопада 2019р.).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та переліку використаної літератури (73 позиції). Повний обсяг дослідження – 91 с.

ВИСНОВКИ

Постать Івана Франка дотепер, як і понад сто років тому, залишається однією з найхаризматичніших і впливових, хоча й досі не пізнаних і не вельми глибоко інтерпретованих геніального обдарування творчих особистостей України. Широкому загалові він відомий, за висловом П. Кононенка, насамперед як «митець титанічної праці», «митець-реформатор». Вражають і «...масштаби інтересів, творчих шукань, ідейно-естетичних відкриттів».

Величезний доробок сприяв прагненню розширити можливості рідної мови і домогтися того, щоб українська мова повністю забезпечувала усі сфери духовного життя народу, щоб художнє українське слово було «правдивою іскрою Прометея».

Велика праця Франка-художника над словом та поява мовознавчих праць у його науковій спадщині складалася в процесі вивчення історії українського народу, його культури, письменства від найдавніших часів до ХХст. і була реакцією на ворожі розвиткові літературної мови тенденції.

Іван Франко на галицькому ґрунті фактично самотужки здійснив ту роботу, на виконання якої в Наддніпрянській Україні поклато своє життя ціле покоління національних будителів. Автор «Каменярів» та «Украденого щастя» і коло молодих українських радикалів, що об'єднувалися навколо нього, трансформувало пануючий на той час у Західній Україні елітарний москвофільський тип культури, за якою вона призначалася лише «для господинов», культуру глибоко народну, культуру, всіма своїми напрямними пов'язану з онтологічними пластами народного буття. Лише це уможливило міцне єднання культурних традицій українського Сходу та Заходу, що вияскравилося кінцем ХІХ ст. у творчості двох наших національних геніїв: І.Франка і М.Грушевського, утвердивши в такий спосіб нерозривну духовну сув'язь української соборності.

Франкові вдалося скомпенсувати бідність соціального капіталу краю нагромадженням символічного капіталу «національного поета-генія-

пророка». В умовах посттрадиційного суспільства кожний політичний проект вимагав персоніфікації. Франко став символом динамічної модерної культури. Такого статусу він добився ще за молодих літ, і це можна вважати його найбільшим досягненням.

Висновки, ідеї, думки, зроблені та висловлені І.Франком в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. в таких питаннях, як об'єднання та розвій української нації, посилення зв'язків тих частин України, які історично перебували в складі інших держав, залишаються актуальними і сьогодні. Погляди Івана Франка на цілісність та системність розвитку наукових знань відповідають творенню єдиної системи науки, освіти, культури, виховання.

І. Франко у своїй цілісній теорії про рідну мову та її соціальні функції виступив як носій вищої свідомості, найвищої добропорядності; на цю тему він провів зразковий діалог інтелігента не лише зі своєю епохою, а й з нашим часом, виокремивши надзвичайно важливу для українців проблему – завоювання рідним живим словом українського простору. Думки І. Франка з цього приводу, щедро розсіпані в багатьох працях, заклали тверді підвалини соціо- та психолінгвістики, теорії комунікації, студії з яких лише сьогодні, через майже столітню перерву, розгортаються в Україні.

Дискусії, що велися протягом ХІХ – поч. ХХ ст., у яких не останню роль відігравав Іван Франко, остаточно показали окремішність української мови, визнали її право на самостійний розвиток, що підтвердила 1905 р. Російська академія наук, довели спроможність української мови бути мовою науки, освіти та вказали шлях на творення єдиної літературної мови для Східної та Західної України.

Праці Франка про переклад – "засвоєння чужого, яке стало своїм" і його переклади творів світової літератури (з французької, німецької, англійської, російської, польської, чеської, сербської, хорватської, латинської, арабської, асиро-вавилонської та інших мов) не тільки розширюють наші знання про ці літератури, а й збагачують нашу рідну мову,

і вчать нас, як треба перекладати і говорять нам про важливість перекладів для створення світової духовної аури.

Виразно виокремлюється в наукових зацікавленнях Франка проблема живого слова, українського усного публічного мовлення. Домінує кілька важливих тем – живе слово як самохарактеристика особистості, важлива ознака індивідуальності; закони творення текстів для різних ситуацій; жанрові різновиди усного публічного мовлення тощо. Однак темою особливо великої ваги, надзвичайно актуальної в умовах бездержавності, стало завоювання живим словом українського простору. Франкові міркування з цього приводу, викладені в багатьох працях, заклали тверді підвалини соціо- та психолінгвістики, теорії комунікації, студії з яких лише сьогодні, через майже столітню перерву, розгортаються в Україні.

Методи та принципи літературного редагування, нюанси роботи над словом, безцінні стилістичні зауваження Франка як редактора зараз, у час нечуваного розвитку засобів масової інформації набувають надзвичайної актуальності.

Іван Франко як ономаст відкрив нам таємниці наших імен. У його творчому доробку близько 3 тис. власних назв.

Виступи І.Франка в справі правопису – це один з проявів його великої і важкої праці в галузі створення передової демократичної культури у Західній Україні. У діяльності Франка це не була звичайна „війна за букви”, а відстоювання народності, реалізму та друкованого слова. Понад століття тому під час азбучної війни в Галичині 1869 року Франко довів, що спроба латинізувати українську графіку порушила глибинний зв'язок графіки й усієї культури народу. Ця думка плідно розробляється в зовсім ще новій галузі психолінгвістики – екології тексту. Вона особливо актуальна в наш час, коли простір, замість бути місцем для чистих джерел духовності, засмічений іноземною рекламою з чужими цінностями, у час прагматизму і торгівлі всім, чим можна.

Таким чином, багатогранна й невпинна робота Івана Франка в боротьбі за широке запровадження фонетичного правопису в Західній Україні та його пропаганда „конечності літературного і національного поєднання галицьких русинів з українцями” відіграли важливу роль у повороті від „язичія” і засміченої діалектизмами мови Галичини до літературної мови на загальнонародній основі та до фонетичного правопису. І коли в середині першого десятиріччя ХХ ст. представники західноукраїнської інтелігенції масово почали переходити до фонетичного правопису, то в цьому була значною мірою заслуга Івана Франка.

Франкові праці ведуть нас углиб, до таємниці слова. Минули часи їх штучного вилучення з діапазону теоретичних досліджень мови та літератури, як це сталося, наприклад, з його працею "Із секретів поетичної творчості". Проте не слід самозаспокоюватися. Багато що в спадщині Франка ще не осмислено належним чином. З часом його твори не забуваються, а стають ніби по-новому актуальними. Варто згадати слова Творця : «Здається, що таке рідна мова? Чим вона ліпше для мене від усякої іншої і що мені вадить при нагоді замінити її на всяку іншу? Практик, утилітарист, не задумуючись ані хвилини скаже: пусте питання! Мова – спосіб комунікації людей з людьми, і, маючи до вибору, я беру ту, яка дає можливість комунікуватися з більшим числом людей. А тим часом якась таємна сила в людській природі каже: Pardon, ти не маєш вибору, в якій мові вродився і виховався, тої без скалічення своєї душі не можеш покинути, так як не можеш замінитися з ким іншим своєю шкірою».

Отже, поки кожен українець не буде керуватися тією загадковою «таємничою силою», імення якій національна свідомість, патріотизм, генетична пам'ять і громадянська позиція, доти ми будемо підривати престиж не лише української мови, але й авторитет Української держави.

Поділяємо думку Я. Закревської, що «спеціальні й неспеціальні праці І. Франка, що стосуються різних мовознавчих проблем..., звучать дуже сучасно й актуально і сьогодні, тому назріла потреба зібрати їх та

опублікувати окремим виданням», з відповідними лінгвістичними коментарями. Врахування ідей письменника в теорії та практиці мовного будівництва в Україні допоможе уникнути «дволичності і двоязичності», гармонізувати мовну ситуацію. А Франків «огонь в одежі слова» (художні тексти) відображає «глибинну українськість, яка не знає ні відстаней, ні років» (С. Єрмоленко), тому осягнення мовної особистості письменника та його мовотворчості збагатить науку про мову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арват Ф.С. Іван Франко – теоретик перекладу (Лекції із спецкурсу «З історії українського перекладу»). Чернівці, 1969. 40 с.
2. Басс І.І., Каспрук А.А. Іван Франко. Життєвий і творчий шлях. Київ: Наукова думка, 1983. 455с.
3. Білодід І. К. Каменяр українського слова: До 110-річчя з дня народження і 50-річчя з дня смерті І.Я.Франка. Київ: Наук. думка, 1966. 65 с.
4. Блохин Д.Д. Мовна позиція Івана Франка: духовність і мова нації. «Young Scientist». № 12.1 (52.1). December, 2017. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12.1/1.pdf>.
5. Будагов Р. А. Воздействие человека на язык / Современные проблемы литературоведения и языкознания. Москва, 1974. С. 391.
6. Булаховський Л.А. Шляхи розвитку радянського мовознавства в УРСР / Труды філологічного факультету Харківського державного університету ім. О.М. Горького. Т.7. 1959. С. 239–246.
7. Вахек Й. Лингвистический словарь Пражской школы. Москва, 1964. С. 211.
8. Ващенко В.С. Іван Франко і питання української ономастики / Наукові записки Дніпропетровського університету. 1956. Т. 57. Вип. 10. Ч.2.
9. Галенко І. Проблеми загального мовознавства в науковій спадщині Івана Франка / Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин. Матеріали Міжнародної наукової конференції (Львів, 25-27 вересня 1996 р.). Львів, 1998. С. 692-700.
- 10.Ганцов В. Чергові завдання української діалектології / Записки Етнографічного Товариства. Кн.І. Київ, 1925. С. 37–41.
- 11.Грабович Г. Вождівство і роздвоєння: «валенродизм» Франка / Тексти і маски. Київ: Критика, 2005. С.95-139.
- 12.Грабович Г. Іван Франко й Адам Міцкевіч / Тексти і маски. Київ: Критика, 2005, С.87-94.
- 13.Грабович Г. Франко і пророцтво / Тексти і маски. Київ: Критика, 2005,

С.140-154.

14. Грицак Я. Пророк у своїй Вітчизні. Франко та його спільнота (1856-1886). Київ: Критика, 2006. 632с.
15. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества (1830 – 1835) / Избранные труды по языкознанию. Москва. Прогресс, 1984. С. 37-298.
16. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества. Переход к ближайшему рассмотрению языка / Избранные труды по языкознанию. Москва, 1984. С. 37–298.
17. Дей О.І., Корнієнко Н.П. Іван Франко у спогадах сучасників. Львів: Кн.-журн. вид-во, 1956. 595 с.
18. Денисюк І. Франкознавство: здобутки, втрати. Перспективи / Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали Міжнародної наукової конференції. Львів, 25-27 вересня 1996р. Львів, 1998. С. 112-18.
19. Ділі Д. Основи семіотики / перекл. з англ. та наук. ред. Анатолій Карась. Львів: Арсенал, 2000. 232 с.
20. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Перевидання в Україні. Т.1–11. Львів, 1993–2003. URL: <http://litopys.org.ua/encycl/euii.htm>.
21. Єрмоленко С.Я. «Якби ти знав, як багато важить слово...» / Культура слова. 2006. Вип. 66-67. С. 4–9.
- 22.3 поточних нотаток. Диспут «Шляхи розвитку української літературної мови» / Життя й революція. – 1925. – №10. – С. 101–102.
23. Завадовський І. Основи мовознавства. Дніпропетровськ, 1928. Вип. 1. 156с.
24. Закревська Я.В. Погляди Івана Франка на роль народної мови в процесі утвердження єдиної української літературної мови / Іван Франко і світова культура: Матеріали Міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО: У 3 кн. Київ: Наукова думка, 1989. Кн. 2. С. 141–145.

- 25.Зорівчак Р. Внесок Франка у розвиток перекладознавчої думки в Україні / Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнар. наук. конф. (Львів, 25-27 вересня 1996 р.). Львів: Світ, 1998. С. 41–46.
- 26.Илизаров Б. С. Почетный академик И.В.Сталин против академика Н.М. Марра. К истории дискуссии по вопросам языкознания в 1950 г. / Новая и новейшая история. Москва, 2003. №3. С. 102–122.
- 27.Іван Франко і світова культура: Матеріали Міжнародного симпозиуму ЮНЕСКО (Львів, 11-15 вересня 1986 р.) / Ред. І.І.Лукінов, М.В.Брик та ін.: У 3 кн. Київ: Наукова думка, 1989. Кн. 2. 504 с.
- 28.Ковалик І. Науково-лінгвістична проблематика у працях Івана Франка / Франко І. Статті і матеріали. Львів, 1965. С. 113.
- 29.Кононенко П. П. Франко Іван / Українська література у портретах і довідках. Київ, 2000. С. 324-327.
- 30.Корнієнко Н. П. Деякі питання історії мови в працях Івана Франка / Наукові записки Дрогобицького педагогічного інституту. 1962. Т. 9.
- 31.Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики. Монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. 488 с.
- 32.Космеда Т. Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри. Львів: ПАІС, 2006. 328 с.
- 33.Лексика поетичних творів Івана Франка / Упоряд. І. Ковалик, І. Ощипко, Л. Полюга. Методичні вказівки з розвитку лексики. Львів: ЛНУ, 1990. 264 с.
- 34.Лизанчук В. Навічно кайдани кували: факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні. Львів: Інститут народознавства НАН України, 1995. 416с.
- 35.Лукінова Т.Б. З історії Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні / Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. 1930–2005. Матеріали до історії. Київ, 2005. С. 17.

- 36.Мадярони / Українська загальна енциклопедія. Книга знання: В 3-х т. Львів – Станіславів – Коломия, 1933. Т.2. С. 592.
- 37.Малий етнополітичний словник / О.В.Антонюк, В.І.Волобуєв, М.Ф.Головатий та ін. Київ: МАУП, 2005. 288с. URL: <https://subject.com.ua/pdf/307.pdf>.
- 38.Мацюк Г. До витоків соціолінгвістики: Соціологічний напрям у мовознавстві: Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 432 с.
- 39.Мацюк Г. Теорія української літературної мови: етапи формування і перспективи розвитку / Українська мова. Київ, 2003. №1. С. 27–39.
- 40.Мороз М. Зарубіжне франкознавство. Бібліографічний покажчик. Львів: [б.в.], 1997. 100 с.
- 41.Москаленко А. А. І. Я. Франко про українську азбуку і правопис / Наукові записки Ізмаїльського педагогічного інституту. 1962. Вип. 3.
- 42.Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства / РМ. 1936. Ч.2. С. 49–60; РМ. 1936. Ч.3. С. 97 – 104; РМ. 1936. Ч.4. С. 162–166; РМ. 1936. Ч.5. С. 193– 198; РМ. 1936. Ч.6. С. 251–256; РМ. 1936. Ч.7. С. 303–310.
- 43.Панько Т.І. Мова і нація в естетичній концепції І. Франка. Львів: Світ, 1992. 192 с.
- 44.Погрібний А.Г. Рідна мова – не до вибору. Мовні концепції Івана Франка й українська сучасність. URL: <http://www.vashchenko.lviv.ua/textes/vafranko2.html>.
- 45.Полюга Л.М. Слово у поетичній творчості І.Франка /АН УРСР. Ін-т сусп. наук. Київ: Наук. думка, 1977. 168 с.
- 46.Пономаренко А. Мовні концепції Івана Франка й українська сучасність. URL: <http://archive.nndiuv.org.ua/fulltext.html?id=1045>.

- 47.Регушевский Е.С. Языковедческая терминология И.Я. Франко в свете его лингвистических взглядов / Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Киев, 1963. 20 с.
- 48.Русанівський В.М. Історія української літературної мови. Підручник. Київ: АртЕк, 2001. 392с.
- 49.Селігей П. О. Науковці мовознавчих установ Академії наук України. 1918–1943 рр. / Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. 1930–2005. Матеріали до історії. Київ, 2005. С. 362–400.
- 50.Сербенська О. Мовлене слово у життєсвіті Івана Франка. URL: http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/zbirnyk07/Zbirnyk07_Serbenska.htm
- 51.Сербенська О. Мовний світ Івана Франка. Статті, роздуми, матеріали. Монографія. Львів, 2006. 372 с.
- 52.Сербенська О. Основи мовотворчості журналіста в інтерпретації Івана Франка: Тексти лекцій. Львів, 1993. 111с.
- 53.Сербенська О. Соціолінгвістичні засади Івана Франка / Вісник НТШ. 2006. Ч. 35.
- 54.Скрипник М.О. Завдання культурного будівництва на Україні (доповідь на X з'їзді КП (б)У) / Радянська освіта. 1928. №1. С. 1–11.
- 55.Сокіл Б.М. Дослідження особливостей української літературної мови і лінгвістичні дискусії навколо неї у XIX-поч. XX ст. / Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 1999. 16 с. URL: <http://disser.com.ua/contents/3521.html>
56. Спогади про Івана Франка / Михайло Гнатюк (упоряд., вступ.ст. і прим.). Львів: Каменяр, 1997. 635с.
- 57.Сулима М. Українська мова / Конспект занять, переведених у «Лектбюрі» при Харківському Губвіднаросі в квітні – травні 1921 р. Харків, 1921.
- 58.Тумай Н. В. Лінгвоцид української мови та шляхи його подолання українством у XIX – на початку XX століття / Автореф. дис. ... канд. філол. наук.: 10.02.01. Київ, 2006. 19 с.

- 59.Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.М.Зяблюк та ін. Київ. «Укр. енцикл.», 2000. 752 с.
- 60.Українські діячі культури і науки в боротьбі за українську мову та розширення сфер українського мововжитку. URL: http://ostriv.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=4902&Itemid=-5
- 61.Фаріон І. Мова як суспільно-креативна сила. 15 листопада 2006. URL: <http://www.svoboda.org.ua/dopusy/dopusy/002625/>
- 62.Франко З. Т. Франко як мовознавець / Мовознавство. 1986. № 4.
- 63.Франко І. З останніх десятиліть XIX віку / Писання Івана Франка IV. Молода Україна. Львів: Українсько-Руська видавнича спілка, 1910. Ч.I: Провідні ідеї й епізоди. С. 1-85.
- 64.Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986.
- 65.Франко І. Мозаїка. / Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. Львів: Каменярь, 2001. 434 с.
- 66.Франкові думки про мову / Упор., і автор вступного слова О.Сербенська. Львів, 2006. 50 с.
- 67.Хроніка НДІМ 1933-1934. URL: http://movahistory.org.ua/wiki/%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0_%D0%9D%D0%94%D0%86%D0%9C_1933-1934.
68. Чапленко В. Історія нової української літературної мови (XVII ст. – 1933р.). Нью-Йорк, 1970. 358 с.
- 69.Шаповал Ю. Г. Журнал «Літературно-науковий вістник» – творець державницької ідеології українства: навч. посіб. Рівне, 2007. URL: <http://on-libr.info/index.php/2009-10-20-11-46-46/9--2007?showall=1>
- 70.Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус. Вибрані праці: У 2-х кн. Кн.1 Мовознавство / Упоряд. Л.Масенко. Київ: Вид. Дім «Києво-Могилянська Академія», 2008. 583 с.
- 71.Шевельов Юрій. Внесок Галичини у формування української літературної мови. URL: <http://wirade.ru/cgi-bin/wirade/YaBB.pl?board=seeurope>.

72.Шевченко Л. Концепція розвитку української літературної мови у дослідженнях І.Франка / Літературознавчі студії. Київ: Видав.-поліграф. центр "Київський університет", 2002. С. 390.

73.Шелех (Шевельов) Ю. Мовна дискусія 1891-1893 років і участь у ній Івана Франка / ZBRUC. URL: https://www.google.com/search?sxsrf=ACYBGNQYEywttoTY3FEY0GiYKjBW9qLArw%3A1573992541192&ei=XTjRXYyC6zIrgSy_6ToAg&q=%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%90+%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A6%D0%95%D0%9F%D0%A6%D0%86%D1%8F+%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%87+%D0%9D%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87+%D0%86%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%90+%D0%A4%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%9A%D0%90&oq=%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%90+%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A6%D0%95%D0%9F%D0%A6%D0%86%D1%8F+%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%87+%D0%9D%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87+%D0%86%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%90+%D0%A4%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%9A%D0%90&gs_l=psy-ab.3...13092.17453..18389...0.0..0.109.283.2j1.....0....1..gws-wiz.kMckLwm58b8&ved=0ahUKEwjP1K-Sm_HlAhUspIsKHbI_CS0Q4dUDCA s&uact=5